

Bliain san oíche aréir a réab na capaill an fáil

Beartla agus Tomás Ó Máille, ag cur síos do Mheta Uí Mháille ar a saol, ar a muintir agus ar na caiple a gcaitheann siad a gcuid ama ar fad leo anois.

Is iomaí rud ar bhain Beartla agus Tomás Ó Máille punt as go dtí seo. Ní aon ionadh go bhfuil siad in ann athrú treo a thógáil nuair a theastaíonn sin a dhéanamh mar ba fear an fhad-bhreathnóidh a bhí ina n'athair Máirtín Ó Máille. Nuair a chonaic seisean go raibh deireadh ag teacht le trádáil ar an bhfarraige agus níos mó agus níos mó lorráithe le feiceáil ag díol mhóna i gCinn Mhara san áit a mbíodh sé ag rith móna lena bhád ar feadh blianta fada, shocraigh sé fhéin an rud céanna a dhéanamh. D'athraigh sé leis an saol agus thóg sé an cinneadh tús áite a thabhairt dhá chlann freisin. Is ag plé le caiple a bhíonn Tomás agus Beartla go lánaimseartha anois agus is iomaí áit ar fud an domhain a bhfuil capall dá gcuid le fáil agus aithne mhór orthu, go mór mór i Meiriceá, de bharr na gcapaill. Chuir Tomás agus Beartla síos dom ar a muintir, ar an gcineál oibre a mbíodh siad fhéin ag plé léi, ar na blianta a chaith Tomás ar an mbeet agus ar an sásamh atá siad a bhaint as an obair a bhfuil siad ag plé leis anois go lánaimseartha, ag tógáil Caipillíní Chonamara.

Tomás: Máirtín Ó Máille a bhí ar m'athair as Doire Fhearta. Máirtín Phádraig Uí Mháille. Isteach as Muigh Eo a tháinig a bhúnú ar dtús, as *Newport*, aimsir an droch shaoil. Bhí seachtar deartháir acu ann, d'imigh duine acu agus phós sé ar an Lónán agus duine eile ar an bhFaiche. Tháinig cuid eile acu go Conamara, agus chuir siad fúthu in Eanách Mheáin, ar an Máimín, i mBéal an Daingin agus phós duine eile acu Máilleach eile thoir ar an gCloch Mhóir. Is mar sin a tháinig na Máille don taobh seo tíre. Ba as an gCnoc muintir mo Mhathar, Hynes a bhí uirthi. Bríd Joe Mhaoile Pheatsa. Bhí beirt deartháir ag m'athair agus triúr deirfiúir, chuaigh an bheirt deartháir agus an deirfiúir ab óige go Meiriceá.

Bhí seisean againne sa gclann, Pádraig an duine is sine, tá sé ina chónaí gar dhúinn, Máire atá i Meiriceá, Nóra atá ina cónaí linn fhéin, Joe a bhásaigh ina pháiste, agus sé Beartla an páiste. Fuair deartháir linn Joe bás leis an triuch agus gan é ach ina ghasúr óg, rud a tharlaíodh go minic fadó. Sin é an t-am a mbíodh Fr. Connolly ag dul thart, is dócha gur chuala tú caint air, bhíodh sé rá, duine ar bith a dhéanadh poitín nó a d'óladh é go mbeadh mallacht air. Bhí teach eile ar an mbaile a raibh gasúr go dona tinn ann freisin leis an triuch,

tháinig bean an tí go dtí mo mháthair, 'Cibé céard a déarfadh Fr. Connolly,' a deir sí, 'tabhair spúnóg poitín don pháiste agus déanfaidh sé maith dó' - leigheas sé a gasúr fhéin a raibh an triuch air freisin ag an am - ach níor mhaith le mo mháthair é a dhéanamh. Bhíodh an oiread faitís roimh shagart an t-am sin. Cailleadh an páiste, Joe a bhí air. Ag obair leis an bhfarraige a bhíodh m'athair, ag rith móna soir go Co. an Chláir. Bhí sé fhéin agus a cholceathrar, Paddy Mhaidhc Ó Máille, tamall fada blianta ar an obair sin. Bhí bád mór aige a cheannaigh sé i Rosmuc, **An Búrcach** an t-ainm a bhí uirthi. Ba ó na Búrca i Rosmuc a ceannaíodh í. Bhí sí blianta aige. Díoladh í le Jimí an Oileáin as an Oileán Mór, agus bhí sí i bhfad ag Jimí ag tarraingt mhóna in éineacht le colceathrar dó, Cóilín Sheáin Antaine. D'fhéadfadh sí a bheith díolta aige ach níor mhaith leis fáil réidh léi, thit sí sa deireadh ar an Oileán Mór. Nuair a tháinig athrú ar an saol ansin, bhí m'athair ag ceannacht mhóna agus ag *hireáil lorries* lena tabhairt soir. Bhí sé sin ceart go leor ach b'fhéidir scaití dá mbeadh fear an lorráí gnóthach go mbeadh sé píosa ag fanacht leis. Ach an oíche seo duirt sé le mo mháthair go raibh sé fhéin ag cuimhneamh ar lorráí a cheannacht. Ceannaigh sé lorráí agus sé an chaoi a mbíodh tiomanaí aige ar dtús.

Beartla: Bhíodh Maidhc Mhichaelín Bheartla as Rosmuc ag tiomáint aige agus Cóilín Ghriallais, Cóilín Pheadair Phádraig as Cill Bhriocáin, go ndéana Dia grásta air. Bhí Maidhc Mhichaelín Bheartla blianta fada ag tiomáint againn. Bhíodh sé ag fanacht thíos againn i rith na seachtaine. Théann fhéin suas Tigh Mhichaelín Bheartla in éineacht le Maidhc ag an deireadh seachtaine, as sin Tigh Mhaidhcó agus d'óladh muid bleaist pórtair. Ba lách é Michaelín Bheartla, beannacht Dé lena anam. Bhínn ag ceolta i Rosmuc. Is cuimhneamh liom a bheith ag ceol Tigh Bhriocáin Mhártan Léibhe i gCill Bhriocáin go maidin. Diabhal codladh ar bith ach dul siar an an nGabhlán ag tarraingt mhóna ag an *bPower Station* i Scríob arís i gcaitheamh an lae, sin sul má thosaigh Clarke ag tarraingt. Bedford a bhí sa gcéad lorráí a fuair m'athair. Ní raibh sí chomh mór leis na *lorries* atá anois ann, thart ar chúig thonna nó mar sin a bhí sí in ann a thabhairt léi. Bhí muid blianta ag tarraingt mhóna ag an *bPower Station* i Scríob agus bhíodh slám bainte againn fhéin freisin i Seanamhach.



Thuas: Beartla Ó Máille
Thíos: Tomás Ó Máille

Ba é an *Power Station* an rud ab fhearr a bhí i gConamara ag an am sin, is iomaí duine a chuir sé punt ina phóca. Níl an oiread móna á baint anois agus a bhíodh. Chuirfí cheithre nó chúig lorráí mhóna abhaile gan caint ar mhóin a dhíol. Bhí sí ag teastáil, bhí chuile rud - bacadáil agus bruth i gcomhar duine agus beithíoch - le déanamh ar an tine an t-am sin.

Tomás: Ach tá an scéal is deireanaí seo faoi an mhóin go dona. Tá sé ráite nach mbeidh cead fód ar bith a bhaint. Tá ola andaor agus gual, beidh adhmaid é fhéin daor mar beidh sé gann má bhíonn chuile dhuine á dhó. Ba cheart na sean-phortaigh a fhágáil mar a bhí siad agus cead a bheith ag daoine iad a bhaint an fhad is mhairfeadh siad. Bhí siad sin riamh ann cibé céard faoi straidheanna nua.

Beartla: D'fhoghlaim mé fhéin ansin le tiomáint. Sé Maidhc Mhichaelín Bheartla agus Cóilín Pheadair a bhí do m'fhoghlaim, agus nuair a d'imigh siadsan bhí leaid eile as an Sruthán, Michael Phat Mhicil Dáirbe, píosa liom; i Sasana atá seisean anois. Tháinig sé an oíche seo. 'Tabhair leat anois í thú fhéin,' a deir sé. Bhí muid píosa deas as an gCeathrú Rua agus théadh muid ag an gcéad Aifreann. Maidin lá arna mhárach, Dé Domhnaigh, duirt mé fhéin go seansálfainn síos é. Bhí mo dheirfiúir in éineacht liom. Casadh an fear seo orainn agus é fhéin ag dul síos ag an aifreann. Stop mé, 'bí istigh' a deirmse. Sé'n chaoi ar choisic sé é fhéin. Bhí áit bhreá ag an halla le casadh agus thug mé timpeall ansin í. Bhí liom ansin agus bhí mé ag déanamh maith go leor as sin amach.

Tomás: Go gairid ina dhiaidh sin bhí féar ag teastáil uainn. Chuaigh Beartla agus an seanbhuachaill siar ag ceannacht coca féir ó Phádraig Bradley. Bhí an coca píosa siar ón teach, siar bóithrín caol cáim. 'Má éiríonn leat dul siar in aghaidh do chúil an bóithrín sin, gan cloch a leagan den chlaí tabhairfaidh mé galún póitín duit,' a dúirt Bradley. Chuaigh Beartla siar ann gan aon bhlas a leagan. 'Ó tharla nach bhfuil tú ag ól aon deoir,' a deir Bradley, 'tabharfaidh mé luach buidéal *lemonade* dhuit.'

Beartla: Sin é an scrúdú tiomána a bhí ormsa. Bhíodh m'athair ag díol go leor *swedes*, coirce agus fataí, amach san Earach is mó. Ní choinneodh tú coirce tarraingthe, bhíodh daoine á iarraidh i gcóir caiple a bhíodh le hagaidh, searraigh go mór mór siar Caladh Mhuinse agus Ruisín na Mainíoch. Sé'n chaoi a gceannaíodh sé fhéin é ó fheiliméirí soir faoin tír. Ba an-áit é Rosmuc le stuif a dhíol, Leitir Móir na Coille agus Gleann Trasna, dream díreach leis an gceart a dhéanamh. Cheannaíodh Frank a' Mháille go leor *swedes* uainn, Michael Conroy, Maidhcó Pheatsa, agus Tony Mhicil Antaine, bhíodh siad aige le haghaidh caoirigh.

Tomás: Thart ar £3 a bhí céad coirce ag dul, 4 scilling an céad nó mar sin ar *swedes*. Níl sé i bhfad ó bhí Frank a' Mháille a rá liom go gcaithfeadh sé gur *swedes* is mó a chuaigh suas i bpraghas ar fad, tá ós cionn euro anois ar cheann amháin. Sin fear eile a cheannaíodh go leor *swedes*, Fr. Moran a bhí ina shagart paráiste i Rosmuc, bhíodh sé ag coinneáil go leor beithíoch. Cheannaíodh sé sin cúpla tonna ag an am. Fear é a bhíodh ag margáil, chaithfeadh tú a bheith in ann dó. Más tonna nó dhá thonna a cheannaigh sé, nuair a bhí siad meáite amach agat, chaith tú cliabh le cois a chur amach aige. Chaithfeadh m'athair aige iad le leisce a bheith ag sárú leis, ach is minic a bhíodh píosaí móra sárú acu. Chuala mé riamh, a deireadh m'athair leis 'go mbíonn na sagairt ag iarraidh i gcónaí.' Dúirt sé leis é!

Beartla: Bhí uair eile a raibh cúpla tonna *swedes* le tabhairt againn ag fear i Leitir Móir na Coille. 'Má bhíonn sibh deireanach,' a deir sé 'caith na *swedes* isteach thar an sconsa i gcoirméal na reilige agus beidh siad ceart go maidin.' Bhí an lorráí gar a bheith folaithe againn, an chéad rud eile cé a thiocfadh trasna an bhalla ach Fr. Moran, gunna agus péire gadhar leis, tar éis a bheith ag fiach. 'Nach beag an faitíos atá oraibh,' a deir sé, 'an tráth seo d'oíche?' 'Nach hea ná ortsa?' a deir m'athair. Casadh orainn é i nGaillimh scaitheamh sular cailleadh é, agus bhfuil fhios agat gur ar na rudaí sin a bhí sé ag caint agus ar na

píosaí sárú a bhíodh aige fhéin agus ag m'athair.

Beartla: Ag Tarraingt fheamainne - Bhíodh muid ag tarraingt fheamainne freisin, feamainn fhlíuch, go Cill Chiaráin agus feamainn thirim go Cill Rois. Bhí monarcha ag Mainín i mBaile Conghaile, bhínn ag tabhairt coirlí ansin. Bhí monarcha ag Casburn i nGaillimh. Bhí feamainn ag dul go Muigh Eo freisin ag Staunton i Newport. Trí phunt deich an tonna a bhí sí ag dul, ach nuair a bhíodh sí fairsing chuirfí anuas í go dtí dhá phunt cúig déag is mar sin. Is iomaí feamainn a tharraing mé ó Mháirtín Finnerty agus ó John Michael Mhicil Antaine as Rosmuc agus ó chlann Chóilín Tony ar an nGairfionn. Turas thart ar cheithre huaire a chloig a bhí ann go Cill Rois. Chuaigh mo chuid deartháireacha go Sasana ach ní raibh mé fhéin as baile riamh.

Tomás: An Beet - Chaith mise bliain is fiche ar an mBeet. I 1950 a chuaigh mé anonn i dtosach. I Nottingham a bhí mé an chéad bliain, ina dhiaidh sin d'oibrigh mé i Bury St. Edmunds, Suffolk, Shelby, Yorkshire agus Kiddyminister. Chaith mé seacht mbliana déag ag dul ansin. I 1974 an bhliain dheireanach a raibh mé ar an mbeet. Ar na pressers a bhínn ag obair i gcónaí. Deineadh airgead ar an mBeet, ní raibh aon áit lena chaitheamh. Deineadh tithe go leor leis an airgead a saothraíodh ann. Bhí go leor as Rosmuc ar an mBeet liom. Colman Pheterín, John Phaitín Cheata agus Patrick, Micí Stephen agus leaid eile as an Siléar, Michael John Chóilín, bhásaigh sé ó shoin an fear bocht agus gan é ach an-óg. Bhíodh cúpla factory anonn le chéile. Bealach Liverpool a théadh muid. Bheadh ort fanacht sa nGlobe i mBaile Átha Cliath oíche, áit a gcuirfí scrúdú dochtúra ort sula ligfí anonn. Bhí mo dhearthair Pádraig freisin ar an mBeet. D'oibrigh seisean i Londain freisin.

Tomás: Ní bhíodh mórán plé ag m'athair le caiple. Cheannaíodh sé corr shearrach nuair a bhíodh sé soir le móin, ní caipilíní Chonamara a bhíodh iontu. Thraenáileadh sé faoi charr iad agus b'fhurasta dó díol a fháil orthu ansin.

Beartla: I 1950 a thosaigh mé fhéin agus Tomás ar dtús ag plé le caiple. I 1953 a d'iontráil muid an chéad chapall ag seó i nGaillimh, thoir gar do Loch an tSáile, sin é an áit a mbíodh an seó mór an uair sin. Thoir ar aonach an Spidéil ó fhear as Bearna a cheannaigh muid an chéad Chonamara pony. Little Tindora an t-ainm a bhí uirthi. Nuair a bhaineann capall cúpla duais amach is furasta praghas maith a fháil uirthi agus ansin ceann eile a cheannacht.

I 1969 bhí caiple ag imeacht go maith. Dá mbeadh tú in ann scór acu a cheannacht

bheadh siad díolta agat arís lá arna mhárach. Bhí fear thoir i gCinn Mhara, taobh thoir de Ghailimh, P.J. Bermingham a bhí air, bhí sé á gcur anonn go Sasana, don Fhrainc don Ghearmáin agus go Meiriceá. Ní bhíodh orainn ach iad a thabhairt soir aige. Bhí caiple a dhíol muid a chuaigh ina dhiaidh sin go Meiriceá agus don Astráil. Bhí capall a cheannaigh muid ó fhear as Doire Choill, Lucky Lady a bhí uirthi, chuaigh sí sin go Meiriceá ach bhí sí díolta againne roimhe sin. Tháinig an bhean seo as California ag seó an Chlochain dó nó trí de bhlianta ó shoin, bhí sí ag cuartú eolais faoi mhianach capall a bhí aici. Cuireadh anuas againne i. Bhí Tomás ag dul tríd an leabhar nó go bhfuair sé amach cé aige a raibh a mianach. Thug muid ann í agus thóg sí pictiúr den áit agus do na sciobóil. Tagann sí anois chuile bhliain.

Tomás: An capall is mo a bhfuil cionn againn uirthi tá sí 32 bliain d'aois. Ina searach a cheannaigh muid í amuigh ó John Daly gar do Loch Measg. Choinnigh muid riamh í sin, bhí searrach chuile bhliain aici. Tá iníon léi againn freisin agus searach na bliana seo caite. Coinneoidh muid iad sin anois mar tá sí féin anois sean. Easter Mistress an t-ainm atá uirthi. Bowsprit an t-ainm a bhí ar an stail a tháinig sí uaidh, sin é an fáth is mo ar choinnigh mé í. Chuir mé suim san ainm a bhí ar an stail. Tá go leor duaiseanna buaite ag Easter Mistress ag seóanna. Níl mórán Domhnach ar bith nach mbíonn muid ag seó in áit eicint. Bhí bliain amháin a raibh muid ag dhá seó is fiche, agus bhuaigh muid duaiseanna ag ocht gcinn déag acu. Tá stail againn, Johnney, "Johnney's pride" tá sé seacht mbliana déag, tá champion of the seó buaite aige trí bliana i ndiaidh a chéile ag an seó ar an Mullach i gCo. An Chláir. Ón department a fuair muid ar dtús é agus ansin nuair a d'éirigh an Cumann as a bheith á dtabhairt amach, ceannaigh muid é. Cheannaigh muid stail eile anuraidh i gConga, Con Godmire an t-ainm atá air sin. Tá sé seacht mbliana déag. Bán atá chaon cheann acu, siad is fearr linn. Tá rud eiginnt ag baint le caipilíní Chonamara thairis chaiple eile, an chaoi a gcoinníonn siad a gclóigeann, d'aithneófa capailín Chonamara i bhfad uait.

Beartla: Tá go leor cailíní agus leaids óga á gceannacht anois agus tá daoine atá éirithe as beithigh agus caoirigh dá gceannacht leis an talamh a choinneáil íte agus glan. Tá go leor acu ag dul go Sasana agus don taobh ó thuaidh. Tá searraigh ag imeacht go maith le cúpla bliain. Tá searraigh ag dul ó 3000.00 go 4500.00 euro. Caithfidh tú ceann a dhíol leis an gcuid eile a choinneáil ag imeacht. Capall a mbeadh mianach maith inti agus a bheadh thart ar seacht mbliana, gheobhfa seacht nó ocht de mhílte euro uirthi. Tá stailleanna ag dul praghas

mór freisin. Is garr ó fuair fear as an gceantar chuig mhíle dhéag go leith ar stail, ach ba capall maith a bhí inti. Tá capall eile a tháinig ón stail atá againne Johnney, a dhíol leaid as Baile na Cille ina mbromach le Pádraigh Tom Hynes as Béal an Átha Fhada. Sé a fuair champion an tseó san RDS anuraidh, dhíol sé ann í.

Tomás: Ní raibh muid ag an R.D.S riamh ach b'fhéidir go dtabharfadh muid cuairt ann i mbliana le cúnamh Dé. Sin é an tráth den bliain is gnóthaí a mbíonn muid. Tá dhá stail againn Johnney's Pride agus Con Godmaire, agus tá trí Láir, Easter Mistress, Katy Daly, Doire Fhéarta Peigí, dhá bhromach agus trí shearach eile againn freisin. Bíonn muid an-gnóthach. Tagann caiple anuas an bealach ar fad as Baile Átha Cliath, b'fhéidir go bhfágfaí iad sin ar feadh seachtaine. Tá roinnte oibre ag baint leo ceart go leor ach baineann muid sásamh as. Déanann muid go leor taistil agus castar na daoine céanna orainn ag gach seó. Bíonn fonn orainn dul síos ag an seó ar an Mullach i gCo. An Chláir agus ag an seó i mBéal Átha na Slua, tá muid ag dul ansin chuile bhliain ó 1953, sé seó Bhéal Átha na Slua an seó deirneanach den bhliain. Sé an peaca gur imigh an t-aonach, bhí an t-aonach nádúrtha. Chastaí daoine ar a chéile, bhíodh píosaí breá margála ar siúl. Bhíodh aonach i gCill Chiaráin, ar an gCaiseal, Doire an Né, ar an Spidéal, ar an Mám, agus ar an Teach Dóite ach tá siad sin imithe ar fad anois. Ní mar a chéile an margadh chor ar bith.



Máirtín Ó Máille
(Athair Thomáis & Beartla)

Tigh Phádraig Mháirtín Beag

Droim, Leitir Móir, Co. na Gaillimhe

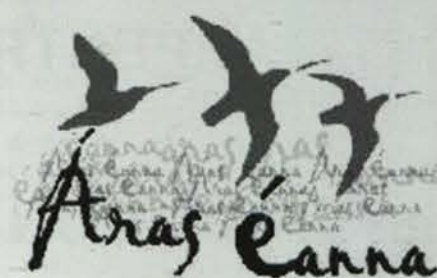


Fón: 091-551815

ÓSTÓIR & BIALANN

Gach cineál ócáid, Ceol gach deireadh seachtaine

Gach rath ar an bhFéile



IONAD EALAÍONA INIS OÍRR

Inis Oírr, Co. na Gaillimhe

Fón: 099-75152

Faics: 099-75152

araseanna@eircom.net
www.araseanna.ie

Island Ferries Teo.



Rossaveal Pier,
Co. na Gaillimhe,
Fón: Lá (091) 572050
Tráthnóna (091) 572273
Faics: (091) 572448

4 Forster Street & Victoria Place,
Gaillimh
Fón: (091) 568903/561767
Faics: (091) 568538

E-phost: island@iol.ie
www.aranislandferries.com

Ag ceiliúradh 26 bliain i 2008